

Stockholm, 2017-11-10

Yttrande över förslag till Norra Igelbäckens naturreservat i Järfälla kommun

Dnr Ten 2015/787

Naturskyddsföreningen i Järfälla, Friluftsliv Framjandet i Järfälla, Naturskyddsföreningen Stockholms län och Förbundet för Ekoparken framför gemensamma synpunkter på kommunens beslut att bilda ovan nämnda naturreservat.

Naturskyddsföreningen i Järfälla, Friluftsliv Framjandet i Järfälla, Naturskyddsförening Stockholms län och Förbundet för Ekoparken betecknas i fortsättningen *Föreningarna*.

Föreningarna ser positivt på att ett naturreservat äntligen ska bildas och att den svaga och viktiga länken i Järvakilen ges ett skydd. Men vi anser samtidigt att naturreservatet borde givits en kraftfullare utformning och omfattning.

1 Sammanfattning

RUFS 2050 betonar kraftfullt att de gröna kilarna ska bevaras och stärkas, att bebyggelse och anläggningar och verksamheter som bryter av eller försämrar de gröna kilarnas funktioner och värden bör undvikas. Tillgängligheten till kilarna ska ökas och den lokala grönstrukturen ska kopplas ihop med den regionala grönstrukturen. Särskilda gröna värdekärnor pekas ut och kommunerna manas att etablera buffertzoner kring dessa för att undvika störande verksamheter och negativ påverkan. Utpekade svaga gröna samband bör stärkas genom förbättringsåtgärder. Ett antal större, samlade rekreatiions-, natur- och kulturvärden pekas ut som bör skyddas mot fragmentering, ny bebyggelse, anläggningar och verksamheter som påverkar områdena negativt.

RUFS 2050 har i skriften Svaga gröna samband pekat ut just det område som nu är föremål för Järfällas planering av såväl bostäder som naturreservat som ett svagt samband.

Länsstyrelsen arbetar f.n. på ett uppdrag från regeringen vad gäller grön infrastruktur i regionen. Det finns god anledning att förmoda att länsstyrelsen kommer att peka ut just detta område för kraftfulla insatser.

Föreningarna anser att de mål som anges i RUFS 2050 om att stärka och utveckla de svaga sambanden inte kommer att uppnås, tvärtom försvagas de gröna sambanden i detta område ytterligare.

Föreningarna har under processens gång på olika sätt poängterat vikten av en integrerad planering av Barkarbystaden och Norra Igelbäckens naturreservat. Av RUFS 2050 framgår att "Planering av grönområden ska ske integrerat med annan markanvändning, särskilt med planering av bebyggelsen". Arbetet med RUFS grönstruktur pågår och beräknas avslutas i oktober 2018.

I brev (2015-11-10) till samhällsbyggnadsdirektör Emelie Grind, påtalade vi behovet av att hitta en så bra lösning som möjligt för både reservatet och det nya bostadsområdet. Resultatet skulle bli mycket bättre om de bägge planeringsprocesserna integrerades, dvs. att reservatet planerades för att fungera ihop med det nya bostadsområdet och att det nya bostadsområdet planerades så att reservatets potential skulle tas till vara. Vi kan konstatera att så inte har skett. Bostadsområdet planeras för sig och naturreservatet för sig. Det är mycket beklagligt. *Föreningarna* finner stöd för våra krav i RUFS 2050. Vi redovisar nedan några konsekvenser som bristande samplanering leder till. Det gäller bl.a. spridningssamband och ekosystemtjänster, ljus- och bullerföroreningar, vindhastigheter, temperaturskillnader, naturupplevelser.

Enligt Boverket skall kunskapen om och värdet av ekosystemtjänster finnas med i hela kedjan från planering via byggande till förvaltningen av den byggda miljön. Föreningarna finner inte att planeringen av naturreservatet skett utifrån en ambition att systematiskt och så gott som möjligt stärka den biologiska mångfalden. Biologisk mångfald är en förutsättning för att ekosystem ska fungera och för att ekosystemtjänster ska kunna erhållas.

Föreningarna kan konstatera att gränsen i föreliggande förslag flyttats österut och resulterat i en reduktion av naturreservatet, jämfört med förslaget 2004, från 60 ha till 44 ha jämfört med tidigare förslag. Det är en minskning av arealen med 27 %. De reduktioner av naturreservatet som gjorts i norra delen innebär att områden med skyddsvärda ädellövträd och kommunala skogar med höga värden bebyggs, vilket försvagar nätverken. I stället för att försvaga bör man i stället höja kvaliteten, genom att åtgärder vidtas för att stärka spridningssambanden.

Detta är en allvarlig försämring i förhållande till det tidigare förslaget men också i förhållande till dagsläget.

Föreningarna anser att Hästa klack bör ingå i naturreservatet. Den bebyggelse som planeras kommer att skära av denna viktiga biotop från naturreservatet.

Hur den våtmark som ska tjäna som dagvattenhanterare och som ligger mellan bebyggelsen och naturreservatet kommer att fungera är mycket oklart. Den borde av flera skäl inte ha tillåtits inkräkta på naturreservatet. En dylik dagvattenhantering är ett experiment, vars utgång är mycket ovisst.

Det är bra att bevarandevärdena har belysts. Men *Föreningarna* ifrågasätter om tillräckliga åtgärder har vidtagits för att stärka de biologiska bevarandevärdena och spridningssambanden genom de reduktioner som gjorts av naturreservatets omfattning. Vi tror också att det vore värdefullt om ytterligare inventeringar enligt Callunas förslag genomfördes så att olika biotoper kan stärkas för t ex groddjur, lärkor m fl.

En ekodukt/sociodukt i lämpligt läge är högt prioriterad då den kan stärka kopplingen mellan Igelbäckens kulturresevat, Norra Igelbäckens naturreservat samt Hansta naturreservat. *Föreningarna* bedömer att det är viktigt att samordning sker för att lämpligast plats kan väljas innan planering av Barkarbystaden i detalj begränsar möjligheterna. Den bör ges tillräcklig bredd för att fungera både som spridningssamband för djur och växter samt förbättra rekreationsstråket i nordsydlig riktning inom reservaten.

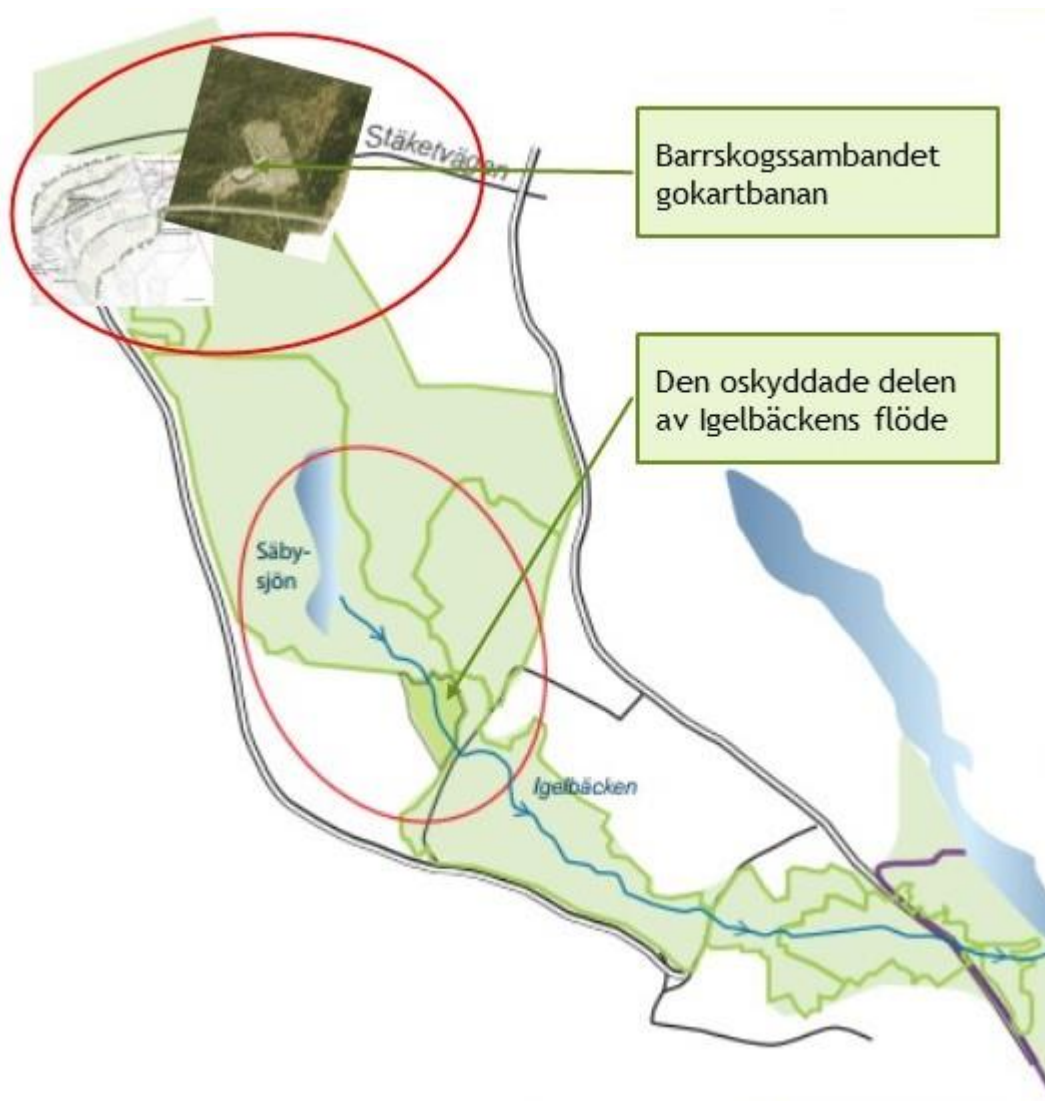
Enligt VISS och Miljökonsekvensbeskrivningen för Barkarbystaden III har PFOS detekterats i Igelbäcken. Igelbäckens kemiska status är därmed inte god. Förekomsten av ämnet härrör sannolikt från den brandövningsplats som ligger i ett det nordöstra området av Barkarbyfältet. Ämnet antas ha spridits till Igelbäcken direkt via grundvattnet eller till Säbysjön som har sin avrinning till Igelbäcken. Ämnet är persistent och toxiskt och har detekterats både i vatten och biota i Säbysjön.

Föreningarna menar att, vid den planerade saneringen av brandplatsen, yttersta aktsamhet ska iakttas så att inte spridningen ökar.

2 Analys

2.1 Viktiga svaga samband i Järvakilen inom Järfälla som bör stärkas

Inom Järfälla kommuns del av Järvakilen finns två svaga samband som måste förstärkas för att de viktiga ekologiska sambanden för kilens funktion långsiktigt skall säkras.

2.1.1 Vad innebär svaga samband?

Källa: När, vad och hur? Svaga samband i Stockholmsregionens gröna kilar

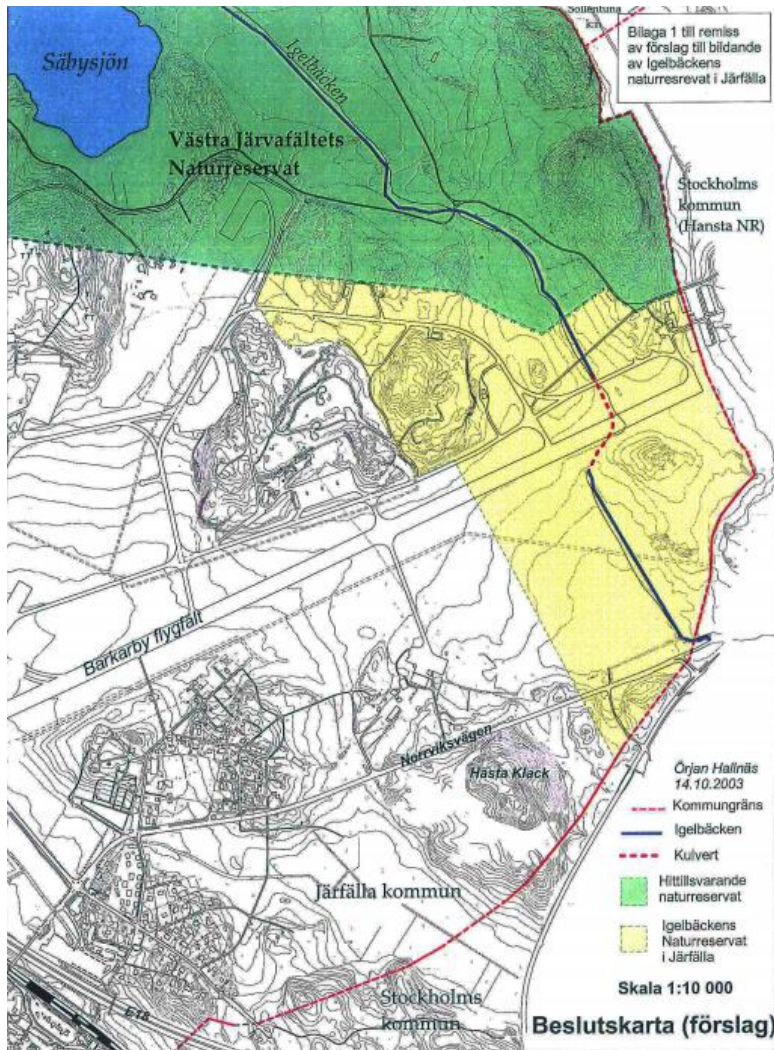
FAKTA: Definition av svaga samband. De gröna svaga sambanden är smala partier i de sammanhängande gröna kilarna. Dessa partier är **avgörande** för att **binda samman** de gröna kilarna och värdekärnorna i syfte att säkra rekreationsstråk, skapa tillgång till större strövområden och **upprätthålla ekologiska spridningssamband**. Om sambanden byggs bort bryts kilen upp i separata delar. I RUFS 2050 pekas Igelbäckens sträckning genom Järfälla ut som ett svagt samband.

FAKTA: Varför är 500 meter ett mått för svaga gröna samband?

Måttet 500 meter bygger på en kombination av flera olika faktorer. Studier visar att det krävs ett avstånd på 250–300 meter för att **människor ska uppleva en ostördhet från en störande omgivning**. Om störningen kommer från två olika håll krävs en bredd på mellan 500 och 600 meter. **Bredden eller storleken ger en god potential för att flera olika naturtyper kan rymmas inom området. Därmed** kan det **svaga sambandet fungera** som **spridningssamband** för **många olika arter**. Bredden på 500 meter ger förutsättningar för en tillräckligt stor växtmassa, som kan skapa luftväxling mellan stad och natur.

Med tanke på att det planerade naturreservatet inte kommer att innehålla särskilt mycket träd och ingen skog – vilket enligt Svaga samband i Stockholms regionens gröna kilar är mycket viktigt – borde naturreservatet istället göras bredare än 500 meter. Åt väster finns värdefull skog som bör ingå i reservatet.

2.2 Naturreservatets gränser

Förslag till naturreservat 2004

Jämfört med förslaget till naturreservat som presenterades 2004 medför det nya förslaget en kraftig reduktion, från 60 ha till 44 ha, dvs. en minskning med 27 %. Detta trots att bebyggelsetätheten mångdubblats och Försvarets område, som tidigare inte skulle bebyggas, starkt bidrog till att stärka den ekologiska spridningsvägen. Det föreliggande förslaget till naturreservat innebär således en mycket kraftig försämring av denna spridningsväg, en spridningsväg som istället borde förstärkas.

Ett mycket värdefullt område som varken i det tidigare eller i det nya förslaget till naturreservat ingår är Hästa klack. Detta område avses visserligen inte bebyggas men bebyggelse planeras så att Hästa klack skärs av från naturreservatet. Hästa klack är en viktig biotop som skulle förstärka naturreservatet avsevärt.

Konsekvenserna av ändring av gränserna framgår väl av Callunas rapport Naturvärdesinventering (NVI) i del av programområdet för Barkarbystaden. Där ges ett antal rekommendationer för att stärka spridningssambanden (sid 11 ff).

"Genom att bevara naturvärdena i området kan även spridningssamband för eklevande och barrskogsanknutna arter samt groddjur bevaras och med tiden stärkas. En konkret handlingsplan för dessa värden bör tas fram".

"Hänsyn bör tas till värden knutna till bryn i området; grova, solbelysta träd, blommande buskar (t.ex. slån) bör sparas genom att bevara en zon till skogsmarken mot den öppna marken".

Grodnätverket. I området finns många potentiella övervintringsplatser för groddjur, t.ex. Hästa klack med omgivande blandskogar och skogsområdet kring försvarets mark i norra delen av inventeringsområdet.

Ädellövträdsnätverket: Idag saknas träd i de potentiella spridningsstråken, plantering av ek i stadsmiljön skulle vara en möjlighet att på sikt stärka spridningsstråken för arter knutna till ädellövträd.

Barrskogsnätverket: För att bevara de värden som finns i skogarna idag kan skötselmålen vara att skapa naturskogsartade skogar med fri utveckling med stor förekomst av död ved. Vid planering av ny bebyggelse bör barriärer för skogslevande arter undvikas.

Områden med skyddsvärda ädellövträd och kommunala skogar med höga värden bebyggs. Se karta NVI sid 13.

Genom att området för naturreservatet har begränsats i norr har viktiga ädellövträdsområden avlägsnats. Längre söder ut från ”kyrkan” till Norrviksvägen finns ett 1 km långt svagt samband med ett fåtal biotoper. Spridningssamband och värdefull natur t ex Hästa gamla bytomt och Hästa klack spolieras, Hästa bytomt bebyggs med transformatorstation och Hästa klack isoleras.

Åkerholmar och bryn är viktiga inslag i landskapsmiljön. Tyvärr medför den nya gränsdragningen att en stor del av dessa kommer att bebyggas. Samma sak gäller **skogsmiljöer**. Ändringen av västra gränsen innebär att andelen skog kraftigt reducerats vilket påverkar svaga sambandet negativt. I vilket fall som helst behövs kompletterande trädplanteringar med ek och tall för att förbättra spridningssambanden.

2.2.1 Samband med Igelbäckens kulturreservat

Området vid Akallavägen är klassat som ett kärnområde inom Stockholms gröna infrastruktur. Men Akallavägen och Norrviksvägen utgör barriärer både för spridning av växter och djur och för människor. Här görs nu stora investeringar för Förbifarten. Någon planering för att stärka de ekologiska sambanden och möjligheterna för människor att röra sig över dessa vägar görs inte. Det är en häpnadsväckande brist på intresse för gröna frågor och människors rekreationsmöjligheter

En ekodukt/sociodukt i lämpligt läge borde ingå som en naturlig del i planeringen för naturreservatet för att koppla ihop Igelbäckens kulturreservat, Norra Igelbäckens naturreservat och Hansta naturreservat.

2.2.2 Avvägning mellan behov av rekreation och natur

I avvägningen mellan att tillgodose behovet av rekreation och naturvärden har tyngdpunkten uppenbarligen lagts på rekreation. Ett elbelyst motionsspår har lagts tvärs över den svagaste länken i spridningssambandet. En stor del av Barkarbyfältets start- och landningsbana avses bevaras. Detta är ägnat att ytterligare försvaga ett redan svagt grönt samband.

2.2.3 Förutsättning för ekosystemtjänster

Det är allmänt erkänt att biologisk mångfald är avgörande för att ekosystem ska fungera och göra nytta t ex genom att rena vatten och luft, lagra kol och pollinera våra grödor, tillhandahålla rika naturupplevelser och förutsättningar för återhämtning, rörelse och hälsa. Utan många olika arter med skilda funktioner är risken stor att klimatförändringar och annan påverkan skadar ekosystemens förmåga att leverera dessa tjänster. Utan ekosystem har vi inga ekosystemtjänster.

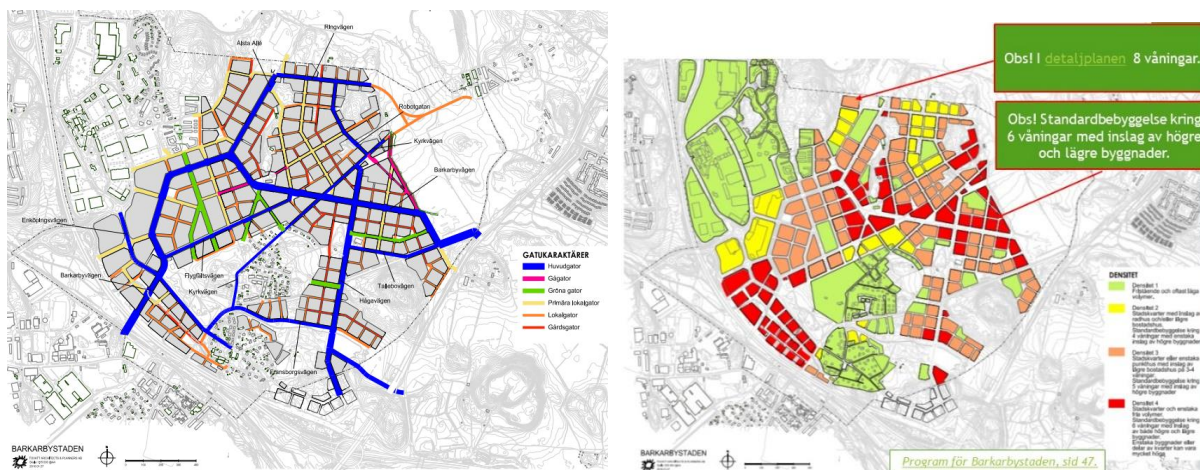
Från Boverket är följande citat hämtade som berör ekosystemtjänster:

*Kunskapen om och värdet av ekosystemtjänster behöver finnas med i **hela kedjan från planering via byggande till förvaltningen** av den byggda miljön.*

*Många ekosystemtjänster är beroende av ett större landskapssammanhang som sträcker sig över administrativa gränser för län och kommuner. På **regional nivå** är det därför viktigt att synliggöra de mellankommunala sammanhangen.*

Vi kan inte i det föreliggande förslaget till naturreservat urskilja någon systematisk planering för biologisk mångfald och ekosystemtjänster

2.2.4 Gränsen mellan bebyggelse och naturreservat

Ovanstående bilder är hämtade från Program för Barkarbystaden, sid 13.

Samplanering är nödvändig för att tillgodose både naturreservatets- och Barkarbystadens behov. Genom samplanering kan Barkarbystadens värde öka samtidigt som naturreservatets funktion förbättras.

Hög och tät bebyggelse nära naturreservat som ska tjäna som spridningskorridorer riskerar att försämra eller förstöra spridningsfunktionen för olika arter (Koffman, 2013). Vidare uppstår turbulens kring höga hus, vilket gör att naturreservatet kan bli ett blåshål. Den höga bebyggelsen innebär också att kvällssolen kommer att kasta stora skuggor under en stor del av året över naturreservatet.

För att behålla naturkänslan för de som vistas i naturreservatet bör bygghöjden begränsas till max tre våningar i gränsen mot reservatet. Ljuskällor bör undvikas. Därigenom undviks att de höga fasaderna dominerar upplevelsen av landskapet. Att placera en huvudgata och restauranger närmast naturreservatet reducerar givetvis dess värde.

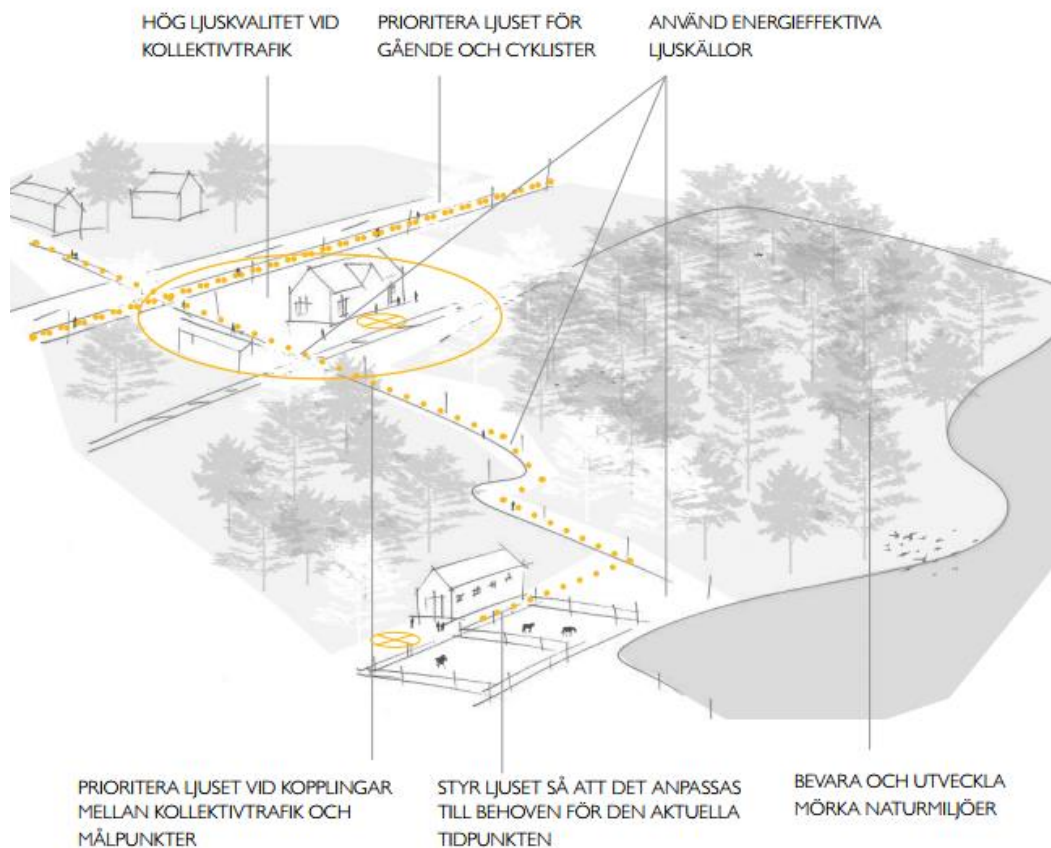
Vid planering av bebyggelse i Barkarby kan hänsyn tas till de stråk som har pekats ut i Callunas analys. Bebyggelsen kan anpassas för att tillåta spridning och till och med förstärka de samband som finns idag. Detta kan uppnås genom att sträva mot låg eller gles ny bebyggelse där inslag av brynmiljöer och solbelysta ädellövträd finns kvar.

2.2.5 Särskilt om ljusföroreningar

Allt mer forskning tyder på negativa konsekvenserna av ljusföroreningar.

Naturreservatets känsliga läge innebär att ljusföroreningar bör ges särskild uppmärksamhet. För att uppnå en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling under alla dygnets timmar behöver kvällens och nattens förutsättningar för ett hållbart möte mellan stad och natur uppmärksammas.

Nacka kommun har tagit fram Riktlinjer och förhållningssätt för offentlig belysning i Nacka. Nedanstående bild åskådliggör "Ljus och ekologisk hållbarhet". Det är särskilt viktigt att bevara och utveckla mörka naturmiljöer för att stärka naturreservats funktioner.

Naturskyddsföreningen Järfälla
Karin Hanze
Ordförande
kaehanze@gmail.com

Friluftsförbundet i Järfälla
Anna Nordlander
Ordförande
anna@yepan.se

Förbundet för Ekoparken
Richard Murray
Ordförande
richardmurray41@outlook.com

Naturskyddsföreningen i Stockholms län
Beatrice Sundberg
Ordförande
beatrice.sundberg@naturskyddsforeningen.se

3 Referenser

- När, vad och hur? Svaga samband i Stockholmsregionens gröna kilar, Stockholms läns landsting, rapport 5:2012
- Boverket: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/ekosystemtjanster/planera-bygg-och-forvalta/>
- Koffman, Anna. Calluna AB, 2013. Ekologiska landskapssamband i Järfälla kommun. Uppdaterad 2014-06-23
- Riktlinjer och förhållningssätt för offentlig belysning i Nacka, Nacka kommun, version 1, 201706
- Regional utvecklingsplan för stockholmsregionen, RUFS 2050, utställningsförslag, juni 2017
- Naturvärdesinventering (NVI) i del av programområdet för Barkarbystaden, Järfälla kommun, Calluna 2015-04-10
- MKB Barkarbystaden III, Samrådsversion, 2016-08-18

Till

Samhällsbyggnadsdirektör Emelie Grind
Järfälla kommun

Enligt uppgift planerar kommunstyrelsen i Järfälla att i december ge förvaltningen i uppdrag att lämna förslag om naturreservat längs Igelbäcken i Järfälla kommun. Våra föreningar välkomnar detta besked. Ett reservatsförslag låg redo för antagande redan för drygt tio år sedan som en del i kommunens åtagande i det regionala reservatsprogrammet "Aldrig långt till naturen".

Reservatet kommer att ansluta till och har förutsättningar att bli en viktig kvalitet för de boende i det nya bostadsområdet Barkarbystaden. Lika viktigt är att detta naturreservat utgör en synnerligen viktig länk i Järvakilen. Dess utformning bör vägledas av strävan att skapa så bra förutsättningar för spridningen av växter och djur i denna grönkil som möjligt.

I samband med att planeringen av reservatet nu påbörjas vill vi uppmana kommunen att planera naturreservatet med samma krav på kvalitet som kommunen planerar Barkarbystaden. Förutsättningarna för att hitta en så bra lösning som möjligt för både reservatet och det nya bostadsområdet blir mycket bättre om de bägge planeringsprocesserna integreras, dvs. att reservatet planeras för att bli en integrerad del av det nya bostadsområdet och att det nya bostadsområdet planeras så att reservatets kvaliteter kan maximeras. Ett förslag till fördjupad översiktsplan har redan varit på utställning. Avgörande är att de gränser som redovisas i förslaget till fördjupad översiktsplan inte tas för givna och automatiskt fungerar som gräns även för reservatet utan att bebyggelseplaneringen anpassas till reservatsplaneringen. En bra förbild för en sådan process finns i Sundbyberg där planeringen av det nya Ursviksområdet och Igelbäckens naturreservat i Sundbyberg skedde i en enda, sammanhållen process.

Vi hoppas att detta synsätt ska komma till uttryck i direktiven till den fortsatta planläggningen av såväl bebyggelse som naturreservat.

Magnus Nilsson, ordf. Föreningen Rädda Järvafältet

Karin Hanze, ordf. Naturskyddsföreningen i Järfälla

Richard Murray, ordf. Förbundet för Ekoparken